

**СУСПІЛЬСТВО «ЗАГАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ»
ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВТІЛЕННЯ
В АВСТРАЛІЇ (1940–1970 РР.)**

В статті висвітлено основні поняття теорії суспільства «загального добробуту», визначено особливості його втілення в Австралії у період 1940–1970 рр. Показано історичні передумови та чинники побудови в країні соціальної держави ліберального типу. Досліджено еволюцію соціальної політики Австралії в повоєнний період.

***Ключові слова:** суспільство «загального добробуту», Австралія, 1940–1970 рр., соціальна політика, соціальний розвиток, соціальна держава, держава «загального добробуту».*

Iryna Viter. Society of «general welfare» and features of its implementation in the Australia (1940–1970). The article highlights the basic concepts of the theory of «welfare society», identifies the features of its implementation in Australia in the period 1940–1970. The historical preconditions and factors of building a liberal welfare state in the country were shown. The evolution of Australian social policy in the postwar period was studied.

***Keywords:** society of «common welfare», Australia, 1940–1970, social policy, social development, «the welfare state».*

Сьогодні в Україні, як і в інших постсоціалістичних країнах, можна спостерігати підвищений інтерес до соціальної проблематики, потребу в знаннях про всі можливі форми і методи соціальної політики з метою вироблення конкретно-історичних моделей соціальної держави, їх збереження та подальшого розвитку. Пройшовши етапи злетів і падінь, концепт соціальної держави не втратив своєї ціннісної складової і продовжує зали-

шатися практично єдиною зрозумілою і прийнятою всіма метою суспільно-державного життя.

Історичний досвід Австралії, яка ось уже понад століття характеризується соціально-політичною стабільністю, високим рівнем економічного розвитку, суспільного добробуту, надійністю і комфортністю для життя, надзвичайно затребуваний в сучасному глобалізованому світі з його викликами та загрозами. Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує процес формування в Австралійському Союзі (АС) суспільства «загального добробуту» як вищої форми соціальної держави, який значною мірою відбувався у післявоєнний період. Тому тема статті є актуальною.

Дослідженню історико-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку Австралії, а також конкретно – вивченню соціальних питань – присвятили свої праці такі вчені, як О. В. Зернецька, Є. В. Клімова, К. В. Малаховський, А. Ю. Рудницький, Л. М. Семенова, Н. С. Скоробогатих, О. Ю. Трунська, західні дослідники С. і Б. Вебб, К. Грін, С. Грузін, Дж. Гловер, Е. Джеффс, Дж. Мейс, К. Местан, Г. Рейкі, М. Тонтс, Д. Хетцель, прем'єр-міністр Великої Британії У. Черчілль, австралійські вчені Ч. Е. В. Бін, Г. Грінвуд, П. Денніс, К. Кларк, Ч. М. Кларк, Р. М. Кроуфорд, К. Култхард-Кларк, Ст. Макінтайр, Д. Річ, У. К. Хенкок та інші. Проблеми соціальної держави досліджували О. Агарков, В. Д. Гончарова, С. О. Джавадова, О. М. Дребот, І. О. Козаченко, В. А. Намчук, В. М. Ніколаєвський, О. Ф. Новікова, Н. М. Хома та інші. В той же час недостатньо уваги приділено дослідженню особливостей формування суспільства «загального добробуту» в Австралії у післявоєнний період.

Отже мета статті – дослідити передумови зародження соціальної держави в Австралії та особливості формування суспільства «загального добробуту» у 1940–1970-х рр.

Сьогодні в Австралії існує найбільш розвинена в сучасному світі система соціального забезпечення, основи якої були закладені ще на початку ХХ ст., а передумови – створені ще раніше, за колоніальних часів. Основними особливостями соціально-економічного розвитку країни напередодні утворення АС були

значна роль держави в управлінні соціальними та економічними процесами та прогресивне соціальне законодавство. Австралія по суті виступала однією з країн – «соціальних лабораторій» для Старого Світу, де втілювалася в життя широка програма соціальних реформ. Активне втручання державного апарату в практично всі найважливіші галузі регулювання соціального та економічного життя країни стало приводом для більшості європейських спостерігачів назвати Австралію країною, де на практиці був введений «соціалізм без доктрин» [1, с. 65]. Саме ці особливості великою мірою визначили подальший розвиток країни.

Після утворення федерації курс на соціальні реформи був продовжений урядом АС, соціальна політика якого охоплювала всі сторони соціального життя населення – освіту, охорону здоров'я, пенсійне забезпечення тощо. Саме в перші роки федерації закладалися основи сучасної соціальної держави, яка сьогодні вважається однією з найуспішніших у світі. У період ліберально-лейбористської співпраці 1904–1912-х рр. були прийняті закони, що заклали основи державності в АС, в тому числі: протекціонізм як захист внутрішнього ринку; політика «білої Австралії», що регулювала імміграцію і захищала ринок праці від низькооплачуваної робочої сили; державний арбітраж для вирішення трудових конфліктів; державний патерналізм, що поширювався на всі верстви населення, включаючи аборигенів [2] (хоча, зауважимо, що стосується останніх, в ті часи це здебільшого мало досить формальний, а, отже, – неефективний характер).

В результаті Австралія стала однією з найбільш передових в області соціальної захищеності країн того періоду: зокрема, в 1907 р. в країні було встановлено мінімум заробітної плати в розмірі 42 шилінги на тиждень для сім'ї з п'яти осіб, який забезпечував «нормальні потреби пересічного робітника як людської істоти, що живе в цивілізованому суспільстві». У 1908 р. – приймається Закон про пенсії за віком та інвалідністю, які стали виплачуватися з 1908 і з 1910 рр. відповідно. Починаючи з 1912 р. виплачується допомога з материнства, яка покривала витрати на народження дитини. До кінця 1920-х рр. тривалість робочого

дня склала 44 години на тиждень в більшості галузей промисловості [3, р. 63].

Таким чином, послідовне проведення успішної соціальної політики привело до побудови в Австралії *соціальної держави*, тобто правової демократичної держави, найвищою цінністю якої є людина; держави, яка створює і гарантує необхідні умови для гідного життя і вільного розвитку людини, всебічної самореалізації творчого потенціалу кожного свого громадянина.

Цей процес був затриманий подальшими історичними подіями. Важко позначилася на Австралії *світова економічна криза 1929–1933 рр.*: національний дохід країни скоротився на 1/3, третина працездатного населення опинилась без роботи, знизилася народжуваність, зменшився приплив іммігрантів, експорт знизився вдвічі; як важливий виробник первинної сировини, Австралія швидко відчула вплив падіння цін на світовому ринку. Щоб подолати важку ситуацію, федеральний уряд був змушений піти на непопулярні заходи: знизити заробітну плату в бюджетній сфері, зменшити пенсії та виплату відсотків за облігаціями. Арбітражний суд постановив зменшити на 10% реальні заробітні плати [4]. До 1934 р. гострота кризи стала знижуватися, але зростання економіки було незначним. На тлі падіння експортного тваринництва повільно відроджувалася промисловість, збільшувалася кількість підприємств обробної промисловості (до 1936 р. їх налічувалося близько 25 тис.) і кількість зайнятих на них працівників. Поступово відновлювалася зовнішня торгівля, головними експортними товарами залишалися м'ясо, масло, вовна і зерно [5]. Із зростанням економіки поверталися й соціальні виплати. Проте вихід з Великої депресії затягнувся до кінця десятиліття.

За часів Другої світової війни економіка країни була переорієнтована на військові потреби. Були створені нові підприємства, інші – переобладнувалися й модернізувалися з урахуванням цих потреб. Збільшилась кількість робочих, зайнятих на військовому виробництві, зростали темпи виробництва у верстатобудуванні, літакобудуванні, суднобудуванні, збільшилася виплавка сталі і

чавуну [5]. Все це приводило до значних змін в соціально-економічному розвитку Австралії.

В той же час соціальна спрямованість австралійської держави значною мірою зберігалася і в цей період. У 1940-х рр. проводилася перша велика реформа системи соціального забезпечення, коли було введено значну кількість нових видів соціальної допомоги. У 1941 р. прийнято нову національну програму дитячої обдарованості. У 1942 р. були засновані три різновиди пенсій для вдів: клас А для вдів, які мають дітей віком до 16 років; клас Б для вдів старше 50 років, які не мають неповнолітніх дітей; і клас В – для бездітних вдів молодше 50 років. У 1943 р. було введено допомогу для непрацюючих дружин, чоловіки яких були непрацездатними пенсіонерами; [6]. додаткові допомоги дітям пенсіонерів; у 1945 р. – допомоги по хворобі та безробіттю, а також інші допомоги. Ветеранам надали безкоштовне лікування, освіту і професійну перепідготовку.

У післявоєнній Австралії запанував дух оптимізму і впевненості. Лейбористський уряд на чолі з прем'єр-міністром Джоозефом Бенедіктом Чіфлі висунув нові плани економічного розвитку країни. В період 1946–1949-х рр. було розроблено законодавство, орієнтоване на підвищення добробуту, розвиток системи охорони здоров'я, турботу про осіб похилого віку, допомогу безробітним і непрацездатним [4]. Все це свідчило про *побудову в Австралії суспільства «загального добробуту»*.

Основні принципи концепції держави «загального добробуту» у 1942 р. вперше сформулював відомий англійський економіст У. Беверідж. Основна ідея цієї концепції полягає в тому, що така держава повинна гарантувати всім громадянам право на підтримку певного рівня життя, на охорону здоров'я та освіту за участі населення країни у фінансуванні відповідних програм.

Зазначимо, що в науковій літературі для визначення цього поняття використовується декілька подібних категорій: *суспільство «загального добробуту (благоденства)»*, *держава «загального (суспільного, соціального) добробуту (благоденства)»* (англ. *welfare state*). В будь-якому випадку – це термін, яким узагальнено ха-

рактикують політику держави, що має на меті забезпечити надання низки таких основних послуг, як охорона здоров'я і належний рівень освіти (зазвичай безкоштовної) завдяки державному фінансуванню. Це одна з багатьох концепцій правової держави та один зі специфічних різновидів соціальної держави, який розглядається у своїх виокремлених аспектах. В той же час зміст суспільства (держави) «загального добробуту» значно ширший. Останнім поняттям охоплюється вся система заходів, спрямованих на подолання різноманітних «вузьких місць» у суспільному розвитку, в тому числі – в економіці, тоді як діяльність соціальної держави прямо не зачіпає функціонування економічного фундаменту суспільного життя [7].

Концепція У. Беверіджа швидко поширилась в країнах Західної Європи. Поняття «соціальна держава» було вперше вжито в Основному законі ФРН, прийнятому в 1949 р. Проте піку свого розвитку соціальна держава як явище досягла у 1950–1960-х рр. в рамках суспільства «загального добробуту» на Заході та в соціалістичних країнах в рамках «загальнонародної держави» [8]. На наш погляд, термін «суспільство «загального добробуту»» більш доцільно використовувати для загальної оцінки комфортності життя населення в тій чи іншій країні, тоді як термін «держава «загального добробуту»» характеризує ефективність саме державного управління щодо забезпечення соціальних гарантій й наголошує на ролі держави у досягненні такого добробуту. Саме тому різні країни по-різному формулювали мету своїх соціальних програм.

На початку 60-х рр. ХХ ст. вже були прийняті до виконання проекти введення «держави «загального добробуту»» в США і Великій Британії і «соціального суспільства» у ФРН та Австрії. В цей період розпочалося формування сучасної соціальної політики в промислово розвинених країнах світу. В конституціях багатьох країн світу була проголошена «соціальна держава» або держава «загального добробуту», яка має ефективну систему соціального захисту. Базовими функціями такої держави стало регулювання доходів населення і створення передумов для підвищення якості його життя.

В Австралії вона мала свої особливості. У 1950–1960-х рр. в країні почався період зростання економіки. Розробка нових корисних копалин (нікелю, урану, нафти і газу) дозволила країні забезпечувати до 65% її потреб в енергосировині за рахунок внутрішніх ресурсів. Це стало базою для економічного ривка 1950–60-х рр.: в 2 рази зростає кількість промислових підприємств, в 3 рази – вартість виробленої на них продукції, в 4 рази збільшився рівень енергопостачання. Національний дохід зріс в 3 рази, частка приватних інвестицій – в 5 разів [2].

Взагалі після закінчення війни уряд зробив все можливе, щоб забезпечити якнайшвидше повернення до мирного життя. Поступово були скасовані всі побутові обмеження військового часу, економіка поступово переходила на мирні рейки [1, с. 174]. Паралельно з післявоєнною реконструкцією в Австралії закладалися основи того громадського порядку, який прийнято називати суспільством (державою) «загального добробуту». Суттю його стало створення максимально зручного і комфортного життєвого рівня для більшості громадян країни в рамках доктрини «демократичного соціалізму», яка була прийнята Австралійською лейбористською партією (АЛП) Дж. Б. Чіфлі в 1940-х рр. За словами міністра праці Е. Д. Холлоуея, Національна схема добробуту, прийнята відразу після війни, була «прольотом моста, спорудженого, щоб переводити людей через прірви, що виникають час від часу». «Уряд хоче забезпечити, щоб в період безробіття люди залишалися суспільною цінністю та зберігали свою купівельну спроможність», – стверджував він [цит. по 9, р. 212].

Новий глава уряду Дж. Б. Чіфлі сам по собі був «втіленням австралійської мрії»: простий робітник, машиніст, що доріс до прем'єр-міністра, займав номер в готелі «Куррайонг» без зручностей, харчувався в місцевому кафе або на робочому місці. Будучи на диво скромним і невибагливим у побуті, він став свого роду символом цілої епохи в історії політичного життя Австралії. За словами Ч. М. Кларка, «його життя, особистість і смаки, здавалося, увібрали до себе історію і надії радикалізму в Австралії». Чіфлі «надав капіталізму людське обличчя ... і створив матеріальне

благополуччя для всіх, будучи відданим лейбористській вірі в те, що створення комфорту – це неодмінна умова людського благополуччя і щастя» [10, р. 216].

Поряд з ним батьком австралійської держави «загального добробуту» по праву вважають одного з найбільш яскравих державних діячів Австралії Герберта Кумбса. Уродженець Перта, він закінчив Лондонську школу економіки, і перший досвід його практичної діяльності співпав з періодом Великої депресії. Ідеї Дж. М. Кейнса справили на нього вирішальний вплив, а досвід роботи в банківській системі АС і федеральному казначействі в 1930-х рр. висунув його в перші ряди урядових експертів. Блискуча кар'єра Г. Кумбса завершилася на початку 1970-х рр., підсумувавши його майже 50-річне служіння Австралії при 7 прем'єр-міністрах – від Дж. Лайонса до Г. Уїтлема. Саме він втілював в життя обіцянки військового часу про краще життя для австралійців [3, р.74].

У період перебування при владі кабінету Чіфлі проводилася модернізація законодавства, спрямована на підвищення добробуту, розвиток системи охорони здоров'я і допомоги безробітним і працевдатним. На референдумі 1946 р. була схвалена поправка до конституції, згідно з якою федеральний уряд повинен не тільки взяти на себе турботу про працевдатних і літніх людей, а й забезпечити виплату допомоги молодим матерям, вдовам, дітям, безробітним, студентам і багатодітним сім'ям, а також – приймати участь у придбанні ліків та в оплаті гонорарів медичному персоналу. Після референдуму був прийнятий Закон про соціальне забезпечення (1947 р.), відповідно до якого були засновані ці допомоги [11, с. 12; 12, с. 1,3] і який змусив істотно розширити соціальні програми уряду Австралії.-

Здійснювалася широка програма соціальної підтримки: в рамках курсу на побудову держави загального добробуту федеральний уряд надавав допомогу малозабезпеченим, створювалися нові робочі місця, розширювалася система вищої освіти, була введена система стипендій для її здобуття. У Канберрі – на базі заснованої ще в 1930-х рр. Вищої школи – відкрився Австралій-

ський національний університет (АНУ), що став одним з головних центрів отримання високоякісної професійної підготовки. Першим його канцлером став лорд Мельбурн Брюс (займав пост прем'єр-міністра АС в 1923–1928 рр.), який повернувся до країни. Головна бібліотека АНУ з гуманітарних наук сьогодні носить ім'я Дж. Б. Чіфлі.

Влада розгорнула широку діяльність з надання допомоги демобілізованим солдатам: їм надавалася безкоштовна освіта, забезпечувалося лікування хворих та інвалідів, надання ліків і професійна перепідготовка. Кошти на проведення цієї та інших соціальних програм черпалися з введеного ще в 1942 р. високого єдиного прибуткового податку, збір якого здійснювався центральним урядом. Штати, що залишилися без основного джерела доходів, з 1946 р. почали отримувати компенсаційні виплати з федерального бюджету у вигляді грантів, що дозволило їх урядам активно брати участь в здійсненні планів центрального керівництва країни. Ця система фінансування суб'єктів федерації була остаточно закріплена рішенням Високого суду в 1957 р., і спроби деяких штатів повернутися до довоєнної системи фінансування виявилися безуспішними [1, с. 176].

В цей період були зроблені перші кроки в організації національної системи охорони здоров'я: введені допомоги у разі хвороби; завдяки розгорнутій в 1940-х рр. кампанії боротьби з туберкульозом це захворювання практично було зведено нанівець. Розвивалися програми по забезпеченню нужденних громадян недорогими квартирами, федеральний уряд надавав штатам пільгові позики на житлове будівництво. Відроджувалася промисловість, розвивалося точне приладобудування, випускалися різні типи автомобілів і літаків. У 1948 р. був встановлений 48-годинний робочий тиждень. Зростав рівень продуктивності сільського господарства, Австралія постачала продукти харчування до послабленої війною Великої Британії та інших держав. Встановлювалося авіасполучення з усіма найбільшими країнами світу. Уряд надавав субсидії для будівництва і функціонування всіх підприємств національного значення в низькоприбуткових

галузях: транспорт, зв'язок, енергопостачання, наукові розробки тощо. Австралійські вчені і винахідники зробили чималий внесок у світову скарбницю видатних відкриттів. Вони продовжували досліджувати Антарктиду, успішно займалися астрономією, стали авторами багатьох винаходів, таких, як «чорний ящик» (1950 р.), який є сьогодні на кожному літаку, або пеніцилін, який врятував багато тисяч життів [3, р. 91].

У 1949 р. розпочалося будівництво одного з найграндіозніших технічних проєктів сучасності – знаменитого гідроенергетичного комплексу в Сніжних горах, що включений до списку найбільших інженерних споруд світу (побудований у 1974 р.) [1, с. 178].

Швидше за все, саме це широкомасштабне будівництво певною мірою переконало уряд лейбористів в правильності перегляду імміграційної політики Австралії, який почався в тих же роках. Звичайно, головну роль в цьому процесі зіграла Друга світова війна, яка продемонструвала нагальну необхідність збільшення чисельності населення країни. Гасло «Заселяй або загинеш» знову набуло популярності. Саме реалії повоєнного часу змусили австралійських політиків поступово змінити жорсткі критерії відбору бажаних іммігрантів. Економіці, що розвивалася, були потрібні кваліфіковані робочі руки, а Австралія навіть в роки «бебі-буму» 1950–1960-х рр. не могла забезпечити всі свої потреби в робочій силі. У наступні десятиліття країна все частіше стикалася з такими демографічними проблемами, як зниження народжуваності та старіння населення. Перші післявоєнні кабінети лейбористів відкрили двері до Австралії для небританців. З ініціативи Артура Огастеса Колуелла, що зайняв в 1947 р. пост міністра у справах імміграції, проводилася широкомасштабна програма залучення в якості нових громадян АС біженців з країн Південної та Східної Європи, яким виділялося до половини в'їзної квоти. Метою уряду було якомога швидше довести чисельність населення країни до 20 млн чол. [1, с. 179-180].

У 1947 р. А. О. Колуелл підписав відповідну угоду з Організацією у справах біженців ООН, в рамках якої здійснювався при-

йом переміщених осіб з таборів для біженців в Європі. За перші два роки його дії 85 тис. нових жителів прибули до АС, до 1951 р. ця цифра зросла до 167 тис. У містах зазвучала мова італійців, греків та інших вихідців з розореної Європи [1, с. 180–181]. Як би там не було, приплив до Австралії нових громадян значно виріс, і з 1945 по 1966 рр. населення Зеленого континенту збільшилося з 7,5 млн до 11 млн чол.

Уряд не залишився осторонь від підтримки культури і науки: в 1945 р. під патронажем федерального уряду була створена Австралійська національна рада з кінематографії, у 1953 р. – в АС відкрито державне телемовлення. З 1949 р. колишня Федеральна рада з наукових і промислових досліджень була перетворена на Федеральну організацію з наукових і промислових досліджень, що надало великі можливості для розвитку відповідних сфер. У 1956 р. у Мельбурні проводяться Олімпійські ігри. Все це свідчило про швидку нормалізацію життя в Австралії [1, с. 185].

У 1949 р. до влади прийшов уряд Р. Мензіса, який значною мірою продовжував політику попередників. Поступово Австралія стала перетворюватися з аграрно-індустріальної на індустріально-аграрну державу. Швидкими темпами розвивалася обробна промисловість, особливо в галузі машинобудування і металобробки. Розвивалися металургія, автомобілебудування, нафтопереробка. У 1953 р. заснована Комісія з атомної енергії. До кінця 1960-х рр. на частку обробної промисловості припадало 60% загальної вартості продукції, що випускається, а на частку сільського господарства – лише 30%. Відкриття родовищ урану, міді, природного газу і нафти стимулювало розвиток гірничодобувної промисловості. У 1966 р. австралійський фунт стерлінгів був замінений на австралійський доллар.

Удосконалювалась політика стосовно корінного населення Австралії. У 1953 р. аборигени Північної Території отримали громадянські права, а у 1960 р. в країні почали виплати соціальних допомог аборигенам. Акт про національність і громадянство Австралії, прийнятий в 1966 р., закріпив за корінним населенням

права і обов'язки громадян. На референдумі 1967 р. до конституції були зроблені доповнення про внесення аборигенів до всіх переписів країни і про надання федеральному уряду права вводити законодавство, що стосується корінного населення, сприяти його економічному і культурному розвитку. Були створені федеральне і регіональні (на рівні штатів) міністерства у справах аборигенів [5].

Все більше іммігрантів прибувало з різних країн. У період з 1949 по 1968 рр. прибуло понад 1 млн. іммігрантів з Великої Британії і близько 800 тис. – з інших країн Європи. Багато хто приїжджав за фінансової підтримки австралійського уряду. Політика «білої Австралії» фактично завершилася в 1966 р. (офіційно – у 1973 р.), і великі контингенти іммігрантів стали після цього приїжджати з країн Азії.

При Мензісі, який залишався на посаді прем'єр-міністра 16 років і поклав початок безперервному правлінню коаліції Ліберальної і Аграрної партій протягом 23 років (в період з 1949 по 1972 рр.), в країні почався період зростання економіки. Хоча в країні зберігалися осередки бідності і соціальної напруженості, середній клас досяг високого рівня добробуту в умовах зростання промислового виробництва. Придбання окремого будинку стало реальністю для всіх категорій трудящих; передмістя столичних міст швидко розширювалися, і нові хмарочоси капіталістичних корпорацій змінили центральні ділові квартали. Канберра, яку колись висміювали як «чагарникову столицю» через нечисленність її населення й велику кількість незабудованих площ, перетворилася на чисте зелене місто з красивими громадськими будівлями. Система середньої та вищої освіти в Австралії швидко удосконалювалася за підтримки уряду. Розвиток міжнародних авіаліній; експорт коксівного вугілля, залізної руди, міді, алюмінію, золота, срібла, свинцю і цинку; використання азіатських і американських ринків для експорту австралійської вовни, пшениці і м'яса, а також відкриття родовищ нафти і природного газу поклали край залежності Австралії від Великої Британії і перетворили її на розвинену державу [4].

Характерною рисою австралійського життя, що зберігається й понині, є висока урбанізація і, як наслідок, – добре розвинена і швидко зростаюча сфера послуг. Розвиток економіки вимагав постійного припливу кваліфікованих фахівців. Значно збільшилася частка працюючих жінок. Зросла кількість учнів в школах і університетах. Однак на тлі успіхів економічного розвитку 1960-1970-х рр. спостерігалось зростання інфляції і податків. До середини 1960-х рр. ці явища так вплинули на якість життя, що в країні пройшли численні мітинги і демонстрації. До початку 1970-х рр. кризові явища загострилися, рівень інфляції досяг 20%, а безробіття – 5,2%, імпорт перевищив експорт у вартісному відношенні (вперше за останні десятиліття) [5]. Дж. Гортон, що зайняв пост прем'єр-міністра в січні 1968 р., зміцнив роль федерального уряду в підтримці сфер освіти і мистецтва.

Соціально-економічний розвиток Австралії та розбудова держави «загального добробуту» тривали й у наступні роки. Лейбористи, що перемогли на виборах 1972 р., під керівництвом Гофа Вітлема стали проводити широкомасштабні соціальні реформи, посиливши роль центрального уряду в їх проведенні (так званий «новий федералізм»). Вони значно розширили соціальні програми; скасували британські нагороди й титули, підняли питання про новий гімн і прапор. У сфері соціальної політики вживалися заходи, спрямовані на поліпшення умов життя аборигенів, були збільшені витрати на освіту, охорону здоров'я. Були розширені закони про забезпечення освіти на всіх рівнях, введено загальне медичне страхування і забезпечені податкові пільги для малозабезпечених. Інші ключові елементи програми включали заснування федерального Департаменту у справах аборигенів, створення регіональних центрів розвитку міст (з метою обмеження зростання столичних міст) і формування Ради Австралії – федерального агентства для заохочення і субсидування мистецтв, регулярне скорочення митних зборів на 25%, зниження імміграційних квот, офіційну відмову від «білої Австралії» на користь політики культурної багатокладності (мультикультуралізму),

відкриття доступу до АС всім бажаючим незалежно від країни походження [2], вироблення гнучкої внутрішньої політики, орієнтованої на визнання і підтримку різних етносів і культур, надання незалежності Папуа-Новій Гвінеї тощо.

В той же час лейбористи не контролювали сенат, який гальмував проведення нових законопроектів, і у 1974 р. після того, як сенат провалив черговий фінансовий законопроект, Уїтлем розпустив парламент. На наступних виборах лейбористи зберегли більшість у палаті представників, але їм так і не вдалося встановити контроль над сенатом [4].

До цього часу глобальний економічний спад і зростання інфляції після підвищення світових цін на нафту значною мірою вплинули на економіку Австралії. Курс лейбористів на зниження цін, політика великих витрат і скорочення митних бар'єрів призвели до зростання інфляції і безробіття. Після серії міністерських відставок громадська думка схилилася до того, що політика лейбористів зайшла в глухий кут, й громадяни Австралії знову проголосували за коаліцію Ліберальної і Національної партій.

У 1975 р. на федеральних виборах переміг лідер опозиції Джон Малколм Фрейзер, кабінет якого зосередився на економіці: встановив пільги приватному бізнесу, надав субсидії на розвиток промисловості, ввів режим суворої економії і дещо скоротив соціальні програми [2]. Фрейзер вважав, що, перш за все, слід боротися з інфляцією, і на перших порах домігся успіху, зменшивши показники темпів її зростання. Уряд Фрейзера двічі переобирався (в грудні 1977 і в жовтні 1986 рр.), однак зростання інфляції і безробіття підірвали підтримку коаліції [4].

Соціальна спрямованість австралійської держави зберігалась і в подальші роки, а соціальна система удосконалювалась протягом всього ХХ ст. Але основні події формування суспільства «загального добробуту» припали саме на середину ХХ ст.

З проведеного дослідження можна зробити певні **висновки**:

1. Основною особливістю соціального розвитку Австралії у середині ХХ ст. є трансформація соціальної держави у свою якісно нову форму – державу «загального добробуту», що характеризується

розширенням та поглибленням держави соціальної допомоги своїм громадянам та зростанням її ролі не тільки у реалізації своїх соціальних зобов'язань та ефективному управлінні соціальною сферою, а й у подальшому розвитку соціально-економічної системи як основи формування комфортності життя населення. Все це сприяло формуванню в Австралії суспільства «загального добробуту».

2. Згідно з найбільш поширеною класифікацією соціальних держав, Австралію можна віднести до ліберальної моделі держави «загального добробуту». В цьому випадку держава обмежує універсальні соціальні права, протиставляє клас одержувачів соціальної допомоги й інших громадян та надає переваги приватному сектору як суб'єкту добробуту. На відміну від України, де в період планової економіки застосовувалося тільки пряме втручання держави в економічну і соціальну сфери, в Австралії (як і в інших розвинених західних країнах) діють різні ефективні інструменти регулювання комфортності життя населення, які застосовуються, перш за все, в регіональній політиці управління.

3. Характерними рисами австралійської соціальної політики у середині ХХ ст. є запровадження допомоги нужденним та малозабезпеченим, вразливим верствам населення (навіть у важкі для держави часи, в період Другої світової війни, допомога не зменшувалась через об'єктивні фактори, а навіть збільшувалась, виникали нові її напрями). Україні треба переймати цей досвід. І в період пандемії COVID-19, від якої фінансово постраждала значна частина українських громадян, прикласти всіх зусиль для підтримки не тільки пільгових категорій населення, але й – мало-го та середнього національного виробника. Цей комплекс заходів зможе наблизити Україну до побудови справжньої соціальної держави та формування суспільства «загального добробуту».

Використані джерела та література:

1. Скоробогатых Н. С. История Австралии. XX век / Отв. ред. В. П. Николаев. Институт востоковедения РАН. М. : ИВ РАН, 2015. 452 с.
2. Скоробогатых Н. С. Австралия. Исторический очерк. *Австралия. Боль-*